

Naslov članka/Article:

REFORMACIJA V GORICI – EKSKURZIJA S TERENSKIM DELOM PRI POUKU ZGODOVINE V OSNOVNI ŠOLI

THE REFORMATION IN GORIZIA – SCHOOL FIELD TRIP WITH FIELDWORK IN PRIMARY SCHOOL HISTORY CLASS

Avtor/Author:

Vanja Sossou

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 1/2021, letnik 29

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Vanja Sossou

REFORMACIJA V GORICI – EKSKURZIJA S TERENSKIM DELOM PRI POUKU ZGODOVINE V OSNOVNI ŠOLI

Vanja Sossou

THE REFORMATION IN GORIZIA – SCHOOL FIELD TRIP WITH FIELDWORK IN PRIMARY SCHOOL HISTORY CLASS

IZVLEČEK

V prispevku predstavljam primer izpeljave zgodovinskega terenskega dela, pri kateri učenci učno snov obravnavajo na terenu in s pomočjo dela z zgodovinskimi viri. Tovrstna didaktična pristopa lahko še dodatno obogatita pouk zgodovine in znanje učencev.

Namen strokovne ekskurzije je neposredno preučevanje zgodovinskih vsebin ter spoznavanje kulturno-zgodovinskih spomenikov, ki si jih učenci v obliki terenskega dela lahko samostojno ogledajo na prostem. Tovrsten didaktični pristop pripomore k aktivnejšemu učenju ter razvija spretnosti odkrivanja, primerjanja in analiziranja posameznih zgodovinskih podatkov in vsebin.

Temeljna značilnost sodobnih učnih metod je tudi delo z viri, s katerim lahko učencem zgodovinsko snov bolje približamo in podkrepimo. Z uporabo in analizo, v tem primeru pisnih literarnih virov, se učenci učijo iskati in ugotavljati podatke, o katerih govori zgodovinsko besedilo, in obenem razvijajo tudi kritično mišljenje, saj ugotavljajo in ocenjujejo njihovo zanesljivost ali pristranskost.

Ključne besede: reformacija, protireformacija, Primož Trubar v Gorici, zgodovinsko terensko delo, delo z viri

ABSTRACT

The article describes an example of implementing fieldwork in History classes where students learn their material through fieldwork and working with history resources. Both didactic approaches can enhance and add to History classes and student knowledge.

The purpose of a school field trip is to study history content directly and to learn about cultural and historical monuments independently outdoors in the form of fieldwork. This didactic approach contributes to a more active learning and develops the skills of discovery, comparison and analysis of individual historical information and content.

One of the main tools in modern learning methods is also working with resources, which supports and makes History material more relatable to students. By using and analysing resources, in this case written literary sources, students learn to search for and find the information mentioned in historical texts as well as develop critical thinking by determining and evaluating its reliability or bias.

Keywords: Reformation, Counter-Reformation, Primož Trubar in Gorizia, fieldwork in History class, working with resources

Lesorez Jakoba Lederleina iz leta 1578 velja za drugo upodobitev Primoža Trubarja. Slovenski reformator je upodobljen s knjigo v roki, v ovalnem okrasnem obodu pa je napis: *Primvs Trvberv Carniolanvs anno aetatis LXXI.* (Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.)

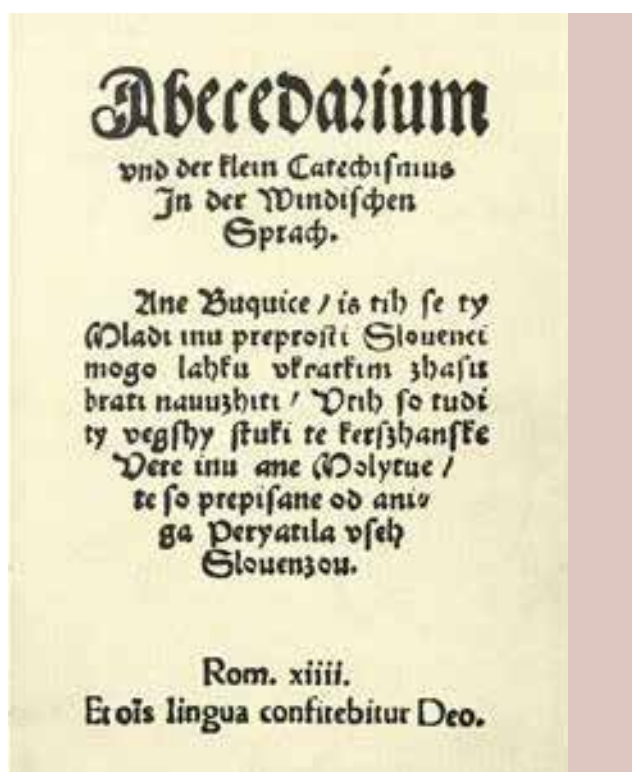
Naslovnica Trubarjevega Abecednika, prvega abecednika v slovenskem jeziku, ki je služil kot priročnik pri učenju branja in pisanja slovenskega jezika. (Hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.)

UVOD

Reformno gibanje, ki ga je na Saškem v dvajsetih letih 16. stoletja s svojimi utemeljitelji in zahtevami, sprožil Martin Luter, je kmalu zajelo tudi slovensko ozemlje znotraj dežel Svetega rimskega cesarstva. Največjo podporo je imelo pri višjih slojih prebivalstva: predvsem pri plemstvu in meščanih, precej manj pri kmetih. Reforme so se sprva nanašale le na prenovo cerkvenega in verskega življenja, kmalu pa so prešle tudi na vsa druga družbena področja. Protestantsko gibanje je med drugim temeljilo tudi na t. i. reformacijskem intelektualnem načelu »*Sola scriptura*«, kar pomeni, da je *Sveto pismo* edina avtoriteta v stvareh vere ter morale, in to še pred Cerkvijo in samim papežem. Temu načelu je sledil pomemben koncept reformacije Katoliške cerkve in protestantskega opismenjevanja prebivalstva v različnih srednjeevropskih in severnoevropskih deželah, saj božjo resnico prinaša samo to, kar je zapisano v *Svetem pismu* (Povzeto po: Gabrič, 2009, in Šverc (ur.), 2007).

Slovenski protestanti so morali pri širjenju nove vere izhajati iz dejstva, da na slovenskih tleh, slovenski jezik še ni imel popolnoma izoblikovane knjižne oblike. Če so želeli reformirano vero uspešno širiti med vsemi sloji prebivalstva, so najprej morali postaviti knjižne temelje jeziku, ki ga je v različnih oblikah govorilo slovensko prebivalstvo na Kranjskem, Koroškem, n Štajerskem, Ogrskem, Goriškem in v Trstu ter na območjih pod beneško oblastjo (prav tam).

Pri tem gre poudariti, da je bil Primož Trubar, osrednja osebnost reformacije na Slovenskem in avtor prvih dveh tiskanih knjig v slovenskem jeziku, tudi snovalec slovenske protonacionalne identitete, saj je kot prvi s tiskano slovensko besedo prebivalce ozemelj, na katerih so ljudje govorili soroden slovenski jezik, javno nagovoril z njihovim današnjim imenom – »*Lubi Slovenci!*«¹

V izgnanstvu,² na Württembergem in na Bavar-skem (današnja Nemčija), je dobil zatočišče pri tam že utrjenih luteranskih skupnostih. Med službovanjem v Rothenburgu ob Tauberi pa je napisal prvi dve slovenski knjigi: *Abecednik* in *Katekizem*. Knjigi sta izšli leta 1555, natisnjeni pa sta bili v delavnici tiskarja Petra Frentza v mestu Schwäbisch Hall (Ahačič, 2013).

¹ Začetek nagovora v *Abecedariju* iz leta 1555. Označbo »*Slovenci*« je reformator večkrat uporabljal v predgovorih svojih tiskov.

² Trubar je bil zaradi svojega protestantskega delovanja obtožen herezije. V Notranji Avstriji je bil zanj izdan celo zaporni nalog. V deželo Kranjsko se je lahko vrnil šele leta 1561, ko so se politične okoliščine v Notranji Avstriji spremenile.

REFORMACIJA V GORICI

Reformacijsko dogajanje v Srednji Evropi je kmalu doseglo tudi Gorico. Pri širjenju protestantizma je bilo tudi v obsoškem mestu najbolj dejavno plemstvo, delno pa so ga podpirali še drugi sloji, zlasti trgovci in obrtniki. Začetki reformacije na Goriškem segajo v leto 1563, ko je oktobra v mesto prišel ravno protestantski reformator Primož Trubar. V Gorico ga je povabil tedanji goriški glavar, plemič Jurij Thurn. Trubar je tam prebil približno štirinajst dni in v mestu aktivno agitiral za versko reformacijo v slovenščini, italijanščini in nemščini. Med bivanjem v Gorici se je napotil tudi v Vipavski Križ in Rubije (zaselka ob glavni prometnici, ki je Gorico povezovala s Trstom). Ker mu katoliški duhovniki niso dovolili vstopiti v mestne cerkve, je pridigal v hiši plemiča Ecka v Raštelu³ in v Thurnovem gradu v Rubijah. Temu se je uprla mestna katoliška duhovščina, ki se je pritožila samemu cesarju in zahtevala, da bi bil Trubarju v prihodnje za vselej prepovedan ponoven vstop v mesto (Vogrič in Jazbar, 2002, ter Cavazza in Blancato, 2010).

Trubarjevo poročilo, naslovljeno na barona Hansa Ungnad, nekdanjega štajerskega deželnega glavarja, napisano 9. decembra 1563, velja za pomemben zgodovinski primarni vir, ki nam priča o Trubarjevem obisku Gorice in Goriške grofije.

»/.../ Pred 4 tedni me je poklical gospod Jurij, grof in baron s Thurna itd. v Gorico, kjer sem 14 dni zapovrstjo, v hiši gospodov Eckhov in na gradu v Rubijah, saj me duhovniki, čeprav smo za to prosili, niso pustili v cerkev, pridigal nemško, slovensko in laško in v vseh treh jezikih obhajal večerjo ter krstil sina gospoda Hanibala Eckha. Zaradi tega so duhovniki in menihi kar noreli. Ko sem jahal na svojem osliču nazaj, in sem neko nedeljo v Križu pridigal v cerkvi, se je zbrala vsa Vipavska dolina in mnogo duhovnikov; nihče ni ugovarjal, celo duhovnikom je pridiga ugajala. To pridigo bom, ako Bog da, v kratkem zapisal v omenjenih treh jezikih in jo poslal vaši milosti, da se natisne. Kajti nekateri goriški duhovniki in menihi so s pomočjo in po nasvetu Amaracca, pomožnega škofa in generalnega vikarja oglejskega patriarha v Vidmu in papeževega legata na Dunaju, obdolžili bogaboječega, pobožnega gospoda grofa Thurna, njegovo milostno knežjo soprogo in mene pri rimsko cesarskem veličanstvu itd. ter tudi dosegli, da je bil gospodu upravitelju Dornbergerju v Gorici in gospodu Lanthieriju izdan ukaz, naj me ulovijo in zaprejo, če se kdaj pridem v grofijo Goriško. /.../«

(Korespondenca, ki priča o Trubarjevem obisku Gorice, je objavljena v zbirki Zbrana dela Primoža Trubarja.)

KATOLIŠKA PROTIREFORMACIJA V GORICI

Dogajanje v luči obnove Katoliške cerkve, ki mu v zgodovinopisju pravimo protireformacija, se v Gorici udejanja s prihodom prvih pripadnikov jezuitskega cerkvenega reda. Njihov prihod v Gorico je izpričan leta 1615.⁴ Družbo Jezusovo (tako se je uradno imenoval nov cerkveni red) je leta 1540 s potrditvijo papeža Pavla III. ustanovil baskovski plemič Ignacij Loyolski (Plesnicar in Ferlan, 2020).

³ Raštel je v Gorici znana trgovska ulica, ki teče pod pobočjem griča, na katerem so v 12. stoletju zgradili grad.

⁴ Pomemben primarni zgodovinski vir za preučevanje zgodovine jezuitov v Gorici je rokopis v latinskem jeziku *Historia Collegii Goritensis – (SJ) Societatis Iesu (1615–1772)*. Gre za anale, arhivske zapise pomembnejših dogodkov po letih, ki so jih pripadniki jezuitskega reda v Gorici skrbno beležili. Zbirka je fizično sestavljena iz dveh zvezkov in obsega okrog osemsto strani. V njej so številni podatki o delovanju jezuitske skupnosti: od popisa zakramentov, ki so jih jezuiti delili med verniki, do kronike številnih drugih dogodkov, ki so se odvijali med letom 1651 (ko so jezuiti prispeli v Gorico) in letom 1772 (ko je bil red ukinjen). Med drugim so v njej tudi sezname kupoprodajnih pogodb, s katerimi so jezuiti pridobivali nepremične v mestu. Po ukinitvi reda je rokopis prevzela goriška plemiška rodbina Coronini, ki je zvezek predala knjižnici jezuitske univerze v kraju Gallarate v Lombardiji.

Protestantizem se je vse 16. stoletje v Gorico širil predvsem iz severnih dežel ter iz večjih habsburških kulturnih in izobraževalnih središč: predvsem iz koroškega Celovca, iz štajerskega Gradca, Ljubljane in Trsta. Med najpomembnejšimi nosilci širjenja reformacijskih verskih idej na Goriškem gre omeniti poleg Primoža Trubarja še protestantskega pisca Petra Pavla Vergerija starejšega (Cavazza in Blancato, 2010).

Reakcija katolicizma na protestantsko reformacijo je bila radikalna prenova verskega življenja v Katoliški cerkvi. Reforme so bile opredeljene na splošnem cerkvenem zboru v Tridentu (tridentinski koncil), ki je v več etapah zasedal od leta 1545 do leta 1563. Bistvene novosti je koncil uvedel ravno na vzgojno-izobraževalnem področju: posebna navodila so bila v prvi vrsti namenjena organizacijam, ki skrbijo za vzgojo in izobraževanje katoliških duhovnikov ter deloma tudi opismenjevanju vsega preostalega prebivalstva. Koncil je okrepil tudi vlogo cerkvenih vizitacij, s katerimi so cerkveni predstojniki nadzorovali posamezne kaplanije (Belić, 1989).

Dejansko vodenje protireformacije je bilo s strani posvetnih in cerkvenih oblasti v cesarstvu določeno na zborovanju v Münchnu, ki je potekalo oktobra 1579. Nadvojvode avstrijskih dednih dežel so skupaj s prokatoliško bavarsko kraljevsko dinastijo Wittelsbachov ter habsburškim cesarjem Ferdinandom II. izdelali natančen operativni načrt, ki je področje izobraževanja v celoti prepuščal jezuitskemu redu (Belić, 1989, ter Plesnicar in Ferlan, 2020).

Že leta 1580 so jezuiti organizirano delovali v Gradcu in na Dunaju, od koder so kot potujoči učitelji skrbeli za izobraževanje katoliških župnikov ter za ponovno rekatolizacijo vernikov, ki so prestopili k luteranstvu. Rekatolizacija je potekala tudi v obliki misijonov in sodelovanja z župnijami, kjer so imeli jezuiti različne duhovne nagovore in so obhajali verske obrede (Plesnicar in Ferlan, 2020).

Slika stanja izobraženosti prebivalstva v Gorici se ni bistveno razlikovala od stanja v drugih notranjeavstrijskih deželah: prevladovala sta vsesplošna nepismenost prebivalstva in pomanjkanje temeljne šolske izobrazbe. Za osnovno šolsko znanje so skrbeli le krajevni župniki, ki šolski proces, tudi zaradi drugih zadolžitev, niso mogli zagotavljati redno in neprekinjeno (Šverc (ur.), 2007).

Cerkev je z vse večjo zaskrbljenostjo gledala na pereč pojav protestantizma, ki je pri širjenju svoje nove vere izhajal iz dejstva, da mora vsak vernik znati samostojno pisati in brati. O tem nam pričajo tudi številne apostolske vizitacije, ki jih je na območju Goriške grofije vodil vikar oglejskega patriarha Francesco Barbaro in tudi sam spodbujal ustanavljanje jezuitskega kolegija, saj je menil, da bo samo z odpravljanjem neukosti duhovnikov in prebivalstva mogoče preprečiti širjenje luteranstva, ki se je prenašalo predvsem iz avstrijskih dežel (Plesnicar in Ferlan, 2020).

Preiskave oglejskega patriarhata nam obenem potrjujejo tudi kontekst obmejnosti, ki je zgodovinska specifika mesta Gorice. Mesto je bilo zadnje večje središče v habsburški monarhiji na zahodni, beneško-furlanski meji.

Ustanavljanje in odpiranje jezuitskih šol pa je predstavljalo precejšen denarni zalogaj, ki ga papež in cesar nista vedno krila. V Gorici so bila pri tem pomembna zavzemanja samih deželnih stanov ter v prvi vrsti plemiške družine Cobenzl, katere člani so zavzemali visoke državne položaje na dunajskem dvoru, saj so službovali kot cesarski poslaniki, diplomati in deželni glavarji.

Ravno Raffaele Cobenzl je z nadvojvodo Ferdinandom pripravil pravni postopek, s katerim sta morala goriška plemiča Orfej Strassoldo in Herman Attems ozemlje šempetrške župnije (Šempeter pri Gorici) podeliti jezuitskemu redu. Jezuiti so se nato tja tudi namestili svoje namestnike in začeli z izobraževanjem in pripravljanjem mladih duhovnikov na službovanje. Sami jezuiti pa so bili spretni tudi pri poslih in sklepanju kupčij, kar jim je omogočilo, da so vedno znova pridobivali nova zemljišča. Kot prejemniki številnih donacij pokojnih vernikov so postali tudi lastniki več poslopij v samem središču Gorice (Plesnicar in Ferlan, 2020).

Tudi v Gorici so jezuiti vzgajali svoje gojence v okviru t. i. študijskega reda »*ratio studiorum*«, ki je z nekaterimi različicami veljal v vseh jezuitskih kolegijih v Notranji Avstriji.

Jezuitski študijski sitem, ki ga nekateri zgodovinarji opredeljujejo za pravi in prvi – po današnjih merilih – srednješolski izobraževalni sitem na Slovenskem, se je delil na srednje in višje šolstvo, kar je bila v tistem času popolna novost. Do takrat je na ozemlju Goriške grofije za osnovno šolsko izobrazbo vsak sloj prebivalstva skrbel zase. Za elementarno šolstvo najnižjih slojev so skrbeli predvsem duhovniki posameznih župnij v okviru katekizma (Gabrič, 2009, ter Šverc (ur.), 2007).

Goriški jezuitski kolegij je temeljil na strukturi štirih razredov (t. i. studia inferiore): prva dva razreda sta bila namenjena jezikovnemu pouku latinskega, grškega in nemškega jezika, preostala dva pa retoriki in poeziji. V jezuitski šoli v Gorici so ob nemških in italijanskih poučevali tudi slovenski jezuiti, med njimi prvi goriški zgodovinar, Martin Baučer (Plesnicar in Ferlan, 2020).

WERDENBERŠKO SEMENIŠČE

V obsoškem mestu so jezuiti svojo izobraževalno dejavnost kmalu razširili še na visokošolski študij (t. i. studia superiora). Za ureditev novih šolskih prostorov, predavalnic, knjižnice ter bivalnih prostorov za gojence in predavatelje so jezuite ponovno gmotno podprli tako deželni stanovi kot grof Giovanni Battista von Werdenberg, ki je jezuitski skupnosti v Gorici daroval ozemlje s palačo v neposredni bližini Travnika. Grof Janez von Werdenberg, ki je bil poročen z goriško plemkinjo Caterino Coronini, se je tudi sam v mladostniških letih izobraževal v jezuitskem kolegiju v Gradcu. Leta 1636 je seminar, ki je bil namenjen predvsem vzgoji bodočih

Semenišče danes: pogled na zunanje pročelje stavbe in na notranje dvorišče
(Foto: Vanja Sossou.)

duhovnikov, obiskovalo okrog 20 študentov (nekaj jih je prihajalo tudi iz Benetk). Študenti so v palači Werdenberg bivali za študijsko obdobje petih let. Predmetnik seminarja je ob teologiji in filozofiji zaobjemal tudi matematiko in kanonsko pravo. Značilnost jezuitske šole je bila tudi, da so pedagoški procesi potekali v latinskem, nemškem, italijanskem in slovenskem jeziku (Plesnicar in Ferlan, 2020).

Znanje gojencev so jezuitski rektorji, vluči utrjevanja katoliških načel proterformacije, preusmerjali tudi na celotno skupnost Gorice. S številnimi javnimi kulturnimi nastopi v recitiranju antičnih avtorjev, ki so potekali na mestnih trgih, so celo tekmovali v stilu in retoriki podajanja besedil. Druga posebnost je bilo tudi goriško jezuitsko gledališče, v katerem so gojenci uprizorili različne gledališke predstave, ki so obravnavale življenje svetnikov ali svetopisemske zgodbe. Predstave so uprizorili ob večjih krščanskih praznikih (velika noč, božič itd.) in so bile večinoma v latinskem jeziku – tudi kot protiodgovor reformacijskemu gibanju.

Iz kronike *Historia Collegii Goritiensis* tudi izvemo, da je ob praznovanju obletnice posvetitve Iganzya Lojole (leta 1622) goriška jezuitska šola priredila večji dogodek na Travniku, kjer so gojenci uprizorili gledališko predstavo o Orfeju. V tem pomembnem zgodovinskem viru pa zasledimo tudi podatek, da so nekateri gojenci goriške jezuitske šole svojo pot v okviru jezuitskega duhovniškega poklica uspešno nadaljevali tudi kot misijonarji v Indiji, Etiopiji in na Japonskem. Ob ukinitvi⁵ reda leta 1773 naj bi jezuitska knjižnica v werdenberškem semenišču v Gorici obsegala 4000 knjižnih enot (Plesnicar in Ferlan, 2020).

CERKEV SVETEGA IGANCIA

Načrt za izgradnjo veličastne cerkve na Travniku, največjem in najpomembnejšem goriškem trgu, sega v leto 1654, ko je goriška jezuitska skupnost na tem mestu že upravljala z manjšim samostanom. Gradnja cerkve, ki so jo jezuiti posvetili njihovega duhovnemu voditelju sv. Ignaciju, je potekala etapno in s številnimi zastoji: prvemu je leta 1655 botrovala zrušitev gradbenega odra, ki je bila posledica nalivov. Pomanjkanje sredstev pa je bil razlog, da je bila glavna (danes vstopna) fasada cerkve dokončana šele leta 1725. Posebnost cerkve sta zvonika s značilnima severnjaškima »čebulama«. Načrt fasade je po vsej verjetnosti delo tirolskega jezuitskega arhitekta Christoph Tauscha. V notranjosti cerkve, ki je zgrajena v baročnem slogu, je za

glavnim oltarjem velika freska, ki predstavlja sv. Ignacija v nebeški slavi. Cerkev je leta 1764 ob slovesnem odprtju blagoslovil goriški nadškof Carlo Michele Attems (Plesnicar in Ferlan, 2020).

Cerkev sv. Ignacija na Travniku v Gorici (Foto: Vanja Sossou.)

⁵ Papež Klement XIV. je 21. julija 1773 izdal bulo, s katero je ukinil jezuitski red. Ukinitve jezuitov v habsburški monarhiji pa gre razumeti tudi v okviru razsvetljenstva in prizadevanj, da se Cerkvi odvzame vpliv na vseh stopnjah izobraževalnega sistema, ki je temeljil na jezuitskih kolegijih. Marija Terezija je poudarila, da je celotno šolstvo v avstrijskem cesarstvu odtlej stvar države.

TERENSKO DELO ZA UČENCE: PO SLEDEH PRIMOŽA TRUBARJA V GORICI

Aktualni učni načrt za zgodovino v osnovni šoli iz leta 2011 predvideva, da učenci v 8. razredu devetletke, v okviru obvezne teme *Spremenjena politična in verska podoba Evrope*, spoznavajo nastanek reformacijskih verskih gibanj v Evropi ter obenem tudi delovanje slovenskih protestantov, ki je pomembno vplivalo na razvoj slovenske kulture in družbe (Učni načrt, 2011). Nameni učenja pri vsebinskem znanju predvidevajo tudi poglobljanje protireformacije oziroma odgovora Katoliške cerkve na reformacijo. Učni sklop se nanaša na obisk Primoža Trubarja v Gorici ter vzpostavitev jezuitskega šolstva.

V OBRAVNAVI ŽELIM IZPOSTAVITI NASLEDNJE NAMENE UČENJA:

- učenci in učenke spoznajo delovanje Primoža Trubarja v Gorici;
- učenci in učenke znajo pojasniti vzroke za protireformacijo in sklepajo o posledicah protireformacijskega delovanja Katoliške cerkve v Gorici;
- učenci in učenke pojasnijo, zakaj je prišlo v Gorici do ustanovitve jezuitskega kolegija.

V OBRAVNAVI IZPOSTAVLJAM NASLEDNJE STANDARDE ZNANJA:

- učenec/učenka **opiše pojem reformacija**;
- učenec/učenka pojasni vzroke za nastanek protireformacije in sklepa o posledicah protireformacijskega delovanja Katoliške cerkve;
- učenec/učenka **opiše pomen delovanja slovenskih protestantov za razvoj slovenske kulture**;
- učenec/učenka razvije zmožnost kritične presoje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov z uporabo večperspektivnih zgodovinskih virov in literature;
- učenec/učenka razvije dovzetnost za različne poglede na zgodovino oziroma interpretacije zgodovine ter razume, zakaj se pojavijo (Učni načrt, 2011).

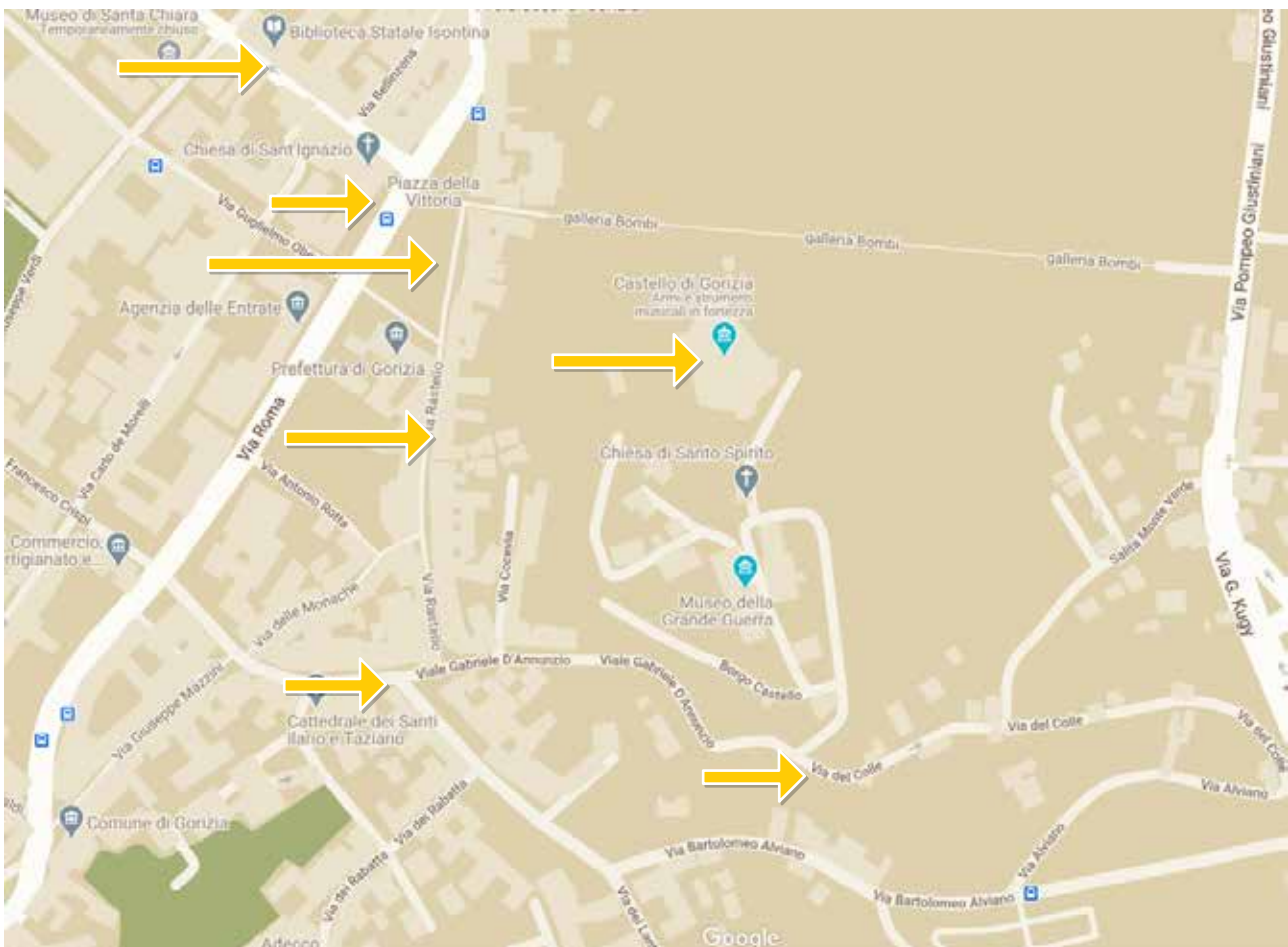
* Standardi znanja, zapisani z odebeljenim tiskom, so minimalni.

V nadaljevanju predstavljamo delovni list za terensko delo učencev *Po sledih Primoža Trubarja v Gorici*.

DELOVNI LIST: PO SLEDEH PRIMOŽA TRUBARJA V GORICI (REFORMACIJA IN PROTIREFORMACIJA V GORICI)

Primož Trubar, začetnik slovenske književnosti in osrednja osebnost reformacije, je večinoma deloval na Kranjskem. V daljših obdobjih pa je bival tudi v številnih pomembnih kulturnih središčih takratne Srednje Evrope, kar je nedvomno vplivalo na njegovo intelektualno in miselno strukturo. V času svojega delovanja je obiskal tudi Gorico. Delovni list z nalogami se nanaša na ta zgodovinski obisk Gorice in tudi širše zgodovinsko dogajanje, povezano z reformacijo.

Učenci bodo pri terenskem delu izhajali iz delovnega lista, ki jim bo predstavljal glavno vodilo za potek terenskega dela. Delovni list bodo uporabljali tako med terenskim delom kot pri samostojnem domačem reševanju nalog. Obvezni pripomočki za terensko delo učencev so ob delovnem listu še beležka, svinčnik ter fotoaparati ali mobilni telefon. Med sprehodom učenci upoštevajo vsa pravila o varnosti v prometu in cestišče prečkajo le na prehodih za pešce.

Topografska karta središča Gorice (Vir: [maps:www.google.it](https://maps.google.it).)

Zbirno mesto je pred Neptunovim vodnjakom na trgu Piazza della Vittoria/Travnik. Po ogledu pročelja cerkve sv. Ignacija prečkamo cesto in se po Šolski ulici (ulica Mameli) usmerimo do palače Werdenberg (današnje državne knjižnice), kjer je nekoč stalo jezuitsko semenišče.

Naloga št. 1

S pomočjo predznanja in informacij, ki si jih zbral pri terenskem delu, z utemeljitvami odgovori na naslednja vprašanja:

1. Po katerem pomembnem, prelomnem zgodovinskem koncilu so jezuiti prevzeli ključno vlogo pri vodenju protireformacije v Svetem rimskem cesarstvu in zakaj?

2. Kdaj so se jezuiti prvič pojavili v Gorici in na katerem področju so delovali?

3. Kakšen je naslov pomembnega primarnega zgodovinskega vira, ki priča o delovanju jezuitov v Gorici in katere informacije najdemo v njem?

4. Komu je jezuitska cerkev na Travniku posvečena in zakaj je ta osebnost pomembna?

Ob ponovnem vračanju na Travnik nadaljujemo mimo ulice Raštel/Rastello do točke, kjer se ulica Raštel pridruži Stalnemu trgu. Tu stoji hiša plemičev Eck, iz katere je leta 1563 pridigal Primož Trubar.

Naloga št. 2

Na stavbi poiščite spominsko tablo, ki v treh jezikih mimoidoče spominja na ta dogodek. Pod tablo boste posneli skupinsko fotografijo. Nato rešite nalogi 3 in 4.

Trijezično spominsko obeležje Primožu Trubarju na pročelju palače plemičev Eck je bilo postavljeno leta 2010. (Foto: Vanja Sossou.)

Naloga št. 3

Z utemeljitvami odgovori na naslednja vprašanja:

1. Kdaj in koliko dni se je v Gorici mudil Primož Trubar?

2. Kako je potekal obisk?

3. Kako se je na prihod protestantskega duhovnika v Gorici odzvala katoliška duhovščina v mestu?

4. Zakaj je reformacija pomembna za začetek in razvoj slovenskega knjižnega jezika?

Naloga št. 4

S pomočjo Novega slovenskega biografskega leksikona (www.slovenska-bigrafija.si) in navedenih podatkov izdelaj kronološko pravilen časovni trak.

Letnice uredi v zgodovinsko pravilno kronološko zaporedje, tako da jih prepíšeš na časovni trak: okrog leta 1548, okrog leta 1522, leta 1550, leta 1563, leta 1586, leta 1530, leta 1561, leta 1528, leta 1508.

Dogodke poveži s pravilno letnico, tako da pod letnico na časovnem traku zapišeš ustrezen dogodek: Trubar se je zatekel k predikantu Veitu Dietrichu v Nürnberg, Trubar se je v Salzburgu preživil s petjem, Trubar se je rodil na Raščici, v Schwäbisch Hallu sta izšla *Abecednik* in *Katekizem*, Trubar se je mudil na Goriškem, tržaški škof Pietro Bonomo je posvetil Trubarja v duhovnika, Trubar je študiral na Dunaju, Trubarja so pokopali v Derendingenu, Trubar se je ustalil v Ljubljani.

Naloga št. 5

Na Stolnem trgu se usmerimo navkreber in mimo ulice Viale Gabriele d'Annunzio nadaljujemo v smeri proti goriškemu gradu. Pred vhodom v samo grajsko naselje, ki je obdano z obzidjem, si oglejte Leopoldova vrata (Porta Leopoldina). Gre za mogočen kamniti slavalok z veliko kamnito ploščo, na kateri je vklesan cesarski, avstrijsko-habsburški dvoglavi orel (Habsburžani so Gorico z ozemljem Goriške grofije dedno prevzeli že v 12. stoletju po izumrtju goriških grofov), ki je bil izdelan leta 1660 v počastitev obiska cesarja Leopolda I. Cesar je septembra istega leta prišel na obisk v mesto. Cesarski grb je na tem mestu stal vse do konca prve svetovne vojne, ko je mesto po razpadu Avstro-Ogrske prešlo pod Italijo.

Takrat so mestne oblasti dvoglavega orla odstranile. Nad vhodom pa sta se leta 1924 pojavili dve iz mavca izdelani fašistični butari s sekirama. Kasneje, ko sta bila tudi fašistična grba odstranjena in ko se je na Leopoldova vrata ponovno vrnila kamnita plošča s cesarskim orlom, so neznanci nanjo vklesali napis »Venne il di nostro 4 novembre 1918.« (»Prišel je naš dan dne 4. novembra 1918.«) Tedaj je namreč začelo veljati premirje, ki sta ga v Villi Giusti pri Padovi podpisala Avstro-Ogrska in Kraljevina Italija. Avstrijski vojaki so se morali dokončno umakniti in prepustiti prosto pot italijanski vojski, ki je v naslednjih dneh zasedla Gorico in celotno območje Goriške grofije.

Habsburški dvoglavi orel

(Foto: Vanja Sossou.)

Leopoldova vrata v obzidju goriškega gradu

(Foto: Vanja Sossou.)

Upodobljeni dvoglavi orel naj bi predstavljal habsburško cesarstvo in Cerkev. Krona in žezlo simbolizirata vladarsko oblast, ščit, ki je glavni in osrednji del vsakega grba, pa vojvodino Avstrijo ter kasnejše avstrijske kronske dežele ...

To so le nekateri podatki, ki si jih je s poznavanjem zakonitosti groboslovja mogoče razložiti pri analizi vsake simbolne podobe države, mesta, ustanove, plemiške rodbine, organizacije, društva itd.

Kako se v zgodovini imenuje pomožna veda, ki preučuje grbe?

- a) heraldika d) epigrafika
- b) numizmantika e) sfragistika
- c) diplomatika

Habsburžani so bili nosilci cesarske krone. Njihove ozemelske posesti so se v stoletjih širile in krčile. Številne nove dežele so pridobili predvsem s političnimi dogovori, vojaškimi bitkami, plemiškimi porokami, fevdalnimi dedovanji in nakupi. Posedovali so Goriško, a tudi sosednje dežele kot na primer Koroško, Štajersko in Kranjsko.

Od kod pa rodobina Habsburžanov izvira in kje so se nahajale njihove izvirne posesti?

- a) Alzacija d) Dunaj
- b) Koroška e) Šlezija
- c) Švica

Naloga št. 6

Gorica je danes mesto v Republiki Italiji, ki leži ob italijansko-slovenski meji. Ob italijanskem in furlanskem prebivalstvu v samem središču mesta in njegovem zaledju biva še avtohtona slovenska narodna skupnost. Gre torej za obmejno multikulturno in večjezikovno središče.

1. Misliš, da je to multikulturno specifičnost Gorica imela tudi v 16. stoletju, v času delovanja Primoža Trubarja? Ali v tem času lahko govorimo o narodni identiteti in državni pripadnosti? Odgovor utemelji.

2. Ali lahko odstranjevanje spomenikov uvrščamo v procese revidiranja zgodovine? Odgovor utemelji.

Pot nadaljuj do glavnega vhoda v grad, kjer lahko vstopiš na stražarski hodnik, ki je speljan po dobršnem delu obzidja. Od tu se obiskovalcu ponujajo izjemni pogledi na Gorico in sosednjo Novo Gorico ter na celotno goriško okolico od kraške ter trnovske planote do Brd in Vipavske doline.

Pogled na Travniki in na vzpetino, na kateri stoji Goriški grad. (Foto: Vanja Sossou)

3. Razmisli in zapiši ideje za povezovanje in sodelovanje ljudi na obmejnem območju Gorice in Nove Gorice.

SKLEP

Gibanji protestantske reformacije kot tudi katoliške prenovne in protireformacije nista obšli Gorice. To nam potrjujejo pisani viri in številni kulturnozgodovinski spomeniki, ki so, tudi v obliki arhitekturnih objektov, del zgodovinske dediščine mesta. Delo z zgodovinskimi viri je lahko učinkovita priložnost, da učencem snov predstavimo iz prve roke in čim bolj zanimivo, saj bomo tako izboljšali tudi kakovost učenja in pouka zgodovine na splošno.

LITERATURA

- Gabrič, A. (2009). *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vogrič, Z., in Jazbar, E. (2002). *Gorica. Po sledovih naše preteklosti*. Gorica: Transmedia.
- Vrečko, E. in Kranjc - Vrečko, F. (ur.) (2015). Zbrana dela Primoža Trubarja (vol. 10). V: *Primož Trubar, Pisma*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Šverc, A. (ur.) (2007). *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Štrubel, Z. (2009). *Pogum besede Primož Trubar, 500 let: 1508–2008*. Celovec: Mohorjeva.
- Belić, P. (1989). Prva tri desetletja Družbe Jezusove in Slovenci (1546–1569), Ljubljana: Zbirka Zgodovinskega časopisa, 2 letnik (43), Ljubljana 1989.
- Plesnicar, M. in Ferlan, C. (2020). *Historia Collegii Goritensi – Gli Annali del collegio dei gesuiti di Gorizia (1615–1772)*. Trento: FBK Press.
- Ahačič, K. (2013). Nova odkritja o slovenski protestantiki. *Slavistična revija*, letnik 61 (4), str. 543–555. Pridobljeno s <http://www.dlib.si>.
- Vinkler, J. (2011). *Uporniki, »hudi farji« in Hudičevi soldatje*. Ljubljana: Pedagoški Inštitut.
- Okoliš, S. (2008). *Zgodovina šolstva na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Cavazza, S. in Blancato S. (2010). *Primož Trubar in Gorizia and Friuli*.